

A néphagyomány, mint tananyag a 2012-es Nemzeti alaptantervben

GÉCZINÉ LASKAI JUDIT

E tanulmány a néphagyomány oktatásának aktuális célját és problémáját járja körül.

Az ún. társadalmi diskurzusokban ma is gyakran megjelenik az az érvelés, amely szerint törődni kell a néphagyománnyal, szükséges ápolni a hagyományokat.

A hagyomány, hagyományőrzés, néphagyomány a néprajztudomány legfontosabb elemeiként többé-kevésbé jelen vannak az iskolai tantárgyakban. Felvetődik az az alapkérdés, hogy – a jelenleg hatályos (2012-es Nemzeti alaptanterv és Keret-tanterv) oktatási előirányzatok alapján – milyen tantárgyi keretek között valósulhat meg a hon- és népismeret összetett műveltségének közvetítése?

Az állami tantervek az Eötvös-féle népiskolai törvénytől a 2012-es Nemzeti alaptantervig¹ terjedő időszakát korábban már jellemeztem. E tanulmánnyal a további szándékom az, hogy összehasonlítási alpnak tekintsem a már készülő legújabb új Nemzeti alaptanterv (2016) koncepciójával.

A hon- és népismeret² tanításának – a korábbiakhoz hasonlóan –, főbb elemzési szempontjai: a tanterv szellemisége, az állami oktatáspolitikai igényei és a nevelési célok.

Tartalomelemzés – NAT, 2012

A 2012-ben törvényi erőre lépett NAT³ a köznevelés feladatát alapvetően a nemzeti műveltség, a hazai nemzetiségek kultúrájának átadásában, megőrzésében, az egyetemes kultúra közvetítésében, az erkölcsi érzék és a szellemi-érzelmi fogékonyság elmélyítésében jelöli meg. Feladata továbbá a tanuláshoz és a munkához szükséges képességek, készségek, ismeretek, attitűdök együttes fejlesztése, az egyéni és csoportos teljesítmény ösztönzése, a közjóra való törekvés megalapozása, a nemzeti, közösségi összetartozás és a hazafiság megerősítése.

A pedagógiai folyamat egészére kiterjedő olyan fejlesztendő nevelési célokat jelöl ki, amelyek közös értékeket jelenítenek meg, és az ismeretszerzés, a gyakoroltatás-cselekedtetés és érzelmi hatás egyaránt érvényesül. E területek – összhang-

¹ A továbbiakban: NAT

² A hon- és népismeret rokon értelmű kifejezései, – mint néphagyomány, néprajzi ismeret, helyismeret, helytörténet, népi kultúra –, egyaránt a magyar nép kulturális öröksége, a nemzeti kultúra értékei, a történelmi személyiségek, a haza földrajza, irodalma és történelme, a városi és a falusi élet hagyományai, a kulturális- és vallási emlékek értékeinek közvetítésére hivatottak.

³ Magyar Közlöny, 2012. 66. sz.

ban a kulcskompetenciák⁴ alapját adó képességekkel, készségekkel, a megszerzett ismeretekkel, és a tudásszerzést segítő attitűdökkel –, egyesítik a hagyományos értékeket és a 21. sz. elején megjelent új társadalmi igényeket.

Fejlesztési területei, nevelési céljai: Az erkölcsi nevelés, a Nemzeti öntudat, hazafias nevelés, az Állampolgárságra, demokráciára nevelés, Az önismeret és társas kultúra fejlesztése, A családi életre nevelés, A testi és lelki egészségre nevelés, a Felelősségvállalás másokért, önkéntesség, a Fenntarthatóság, környezettudatosság, a Pályaorientáció, a Gazdasági és pénzügyi nevelés, a Médiatudatosságra nevelés és A tanulás tanítása.

A 2007-es NAT, a Hon- és népismeret autonóm tantárgyként definiálta. A 2012-es verzióban a Nemzeti öntudat, hazafias nevelés címszó⁵ alatt jelöl ki a fejlesztési területet, ill. nevelési célokat. Az alábbi táblázat a két verziót hasonlítja össze.

2007. Hon- és népismeret	2012. -Nemzeti öntudat, hazafias nevelés
<i>Minden tanuló ismerje meg népünk kulturális örökségének jellemző sajátosságait, nemzeti kultúránk nagy múltú értékeit.</i>	A tanulók ismerjék meg nemzeti, népi kultúránk értékeit, hagyományait.
<i>Ismerjék a kiemelkedő magyar államférfiak, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók tevékenységét, munkásságát.</i>	Tanulmányozzák a jeles magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók munkásságát.
<i>Legyenek jól tájékozottak a haza földrajzában, irodalmában, történelmében, mindennapi életében.</i>	
<i>Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismeréséhez, megbecsüléséhez, az ezekkel való azonosuláshoz vezetnek.</i>	Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek megalapozzák az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismerését, megbecsülését.
<i>Ismerjék a városi és a falusi élet hagyományait, jellegzetességeit.</i>	
<i>A tanulók legyenek nyitottak a hazánkban és szomszédságunkban élő más népek, népcsoportok értékeinek és eredményeinek megismerésére, megbecsülésére.</i>	
<i>A hon- és népismeret segítse elő harmonikus kapcsolat kialakítását a természeti és társadalmi környezettel.</i>	

⁴ Az EU kulcskompetenciái alkalmazkodnak a modern világ változásaihoz, ill. azok irányát és tartalmát cselekvően befolyásolhatják. A tudásalapú társadalomban felértékelődik az egyén tanulási képessége, mert az emberi cselekvőképesség az élethosszig tartó tanulás folyamatában formálódik. In: Magyar Közlöny, 2012. 66. sz. 10 652. o.

⁵ A néphagyomány-ismeret taníthatósága kérdéssel kapcsolatban korábban kísérletet tettem a néprajzi, kulturális antropológiai, pedagógiai és nevelésméleti definíciók gyűjtemény összeállítására. Gécziné Laskai Judit (2011): A (nép)hagyományismeret körébe utalható néprajzi, kulturális antropológiai, pedagógiai és nevelésméleti definíciók. In: Kútbanézók, XVIII. Academia Ludi et Artis, 2011. 19. sz..

A gyűjtemény újabb definiálandó fogalmakkal egészülhet ki, ezek: a nemzeti öntudat és a hazafias nevelés.

2007. Hon- és népismeret	2012. -Nemzeti öntudat, hazafias nevelés
<i>Alapozza meg a nemzettudatot, mélyítse el a nemzeti önismeretet, a hazaszeretetet, ösztönözzön a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárására, ápolására. Késztessen az ezekért végzett egyéni és közösségi tevékenységekre.</i>	Európa a magyarság tágabb hazája, ezért magyarságtudatukat megőrizve ismerjék meg történelmét, sokszínű kultúráját.
	Alakuljon ki bennük a közösséghez tartozás, a hazaszeretet érzése, és az a felismerés, hogy szükség esetén Magyarország védelme minden állampolgár kötelessége.
	Tájékozódjanak az egyetemes emberi civilizáció kiemelkedő eredményeiről, nehézségeiről és az ezeket kezelő nemzetközi együttműködési formákról.

1. ábra. A Hon- és népismeret (2007) és a Nemzeti öntudat, hazafias nevelés (2012) összehasonlítása

A Hon- és népismeret és a Nemzeti öntudat, hazafias nevelés fejlesztendő egységek összevetéséből jól látszik, hogy a hatályos verzió mértéktartóbban hangsúlyozza a hazai földrajzi, irodalmi, történelmi és a mindennapi életbeli tájékozottság szükségességét, a hazai és a szomszéd népek, népcsoportok értékeinek és eredményei iránti nyitottságot, a természeti és a társadalmi környezettel való szimbiózist. Utal a nemzettudat, a nemzeti önismeretet, a hazaszeretetet jelentőségére, a szűkebb és a tágabb környezet történelmi, kulturális és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárására és ápolására, sőt felhívja a figyelmet arra, hogy szükség esetén Magyarország védelme minden állampolgár kötelessége, de nem emeli ki az egyén közösségi tevékenységének jelentőségét. Míg a megelőző NAT kiemelten kezelte a városi és a falusi élet hagyományainak és jellegzetességeinek megismertetését, itt teljes mértékben hiányzik az erre való utalás. Többet tartalom viszont az egyetemes emberi civilizáció kiemelkedő eredményeiről, nehézségeiről, és az ezeket kezelő nemzetközi együttműködési formákról való tájékozódás szükséglete.

Kulcskompetenciák

A NAT fejlesztési feladatai a kulcskompetenciákra épülnek, irányadó kánonként 9 tételben.⁶

Továbbra is jellemző, hogy a különböző kompetenciaterületek részben fedik egymást, és megalapozzák, ill. támogatják egy másik terület alakulását. A NAT a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a kezdeményezőképeség, a problémameg-

⁶ Anyanyelvi kommunikáció, Idegen nyelvi kommunikáció, Matematikai, Természettudományos és technikai, Digitális, Szociális és állampolgári, Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség és A hatékony, önálló tanulás.

dás, az együttműködés, a kockázatértékelés, a döntéshozatal, az érzelmek kezelése, a kapcsolati kultúra, a társas tolerancia fejlesztését valamennyi műveltségterület fejlesztendő kompetenciájaként sorolja fel.

Az alábbiakban a NAT műveltségi területek hagyományismereti, néprajzi, népismereti tartalmait jegyzem, amelyek kiterjeszthetők a néprajzi ismeretközvetítésre.

A Magyar nyelv és irodalom alapelvei között szerepel: „Az anyanyelvnek kulcsz szerepe van a nemzeti és kulturális önazonosság, tudatosság és kifejezőkészség, az erkölcsi, az esztétikai, a történeti és a kritikai gondolkodás kialakításában is. Az anyanyelvnek, mint rendszernek a biztos tudása, az anyanyelvi készségek birtoklása segíti az aktív részvételt a társadalom közösségeiben, valamint meghatározó szerepe van a társadalom értékeinek létrehozásában, megvitatásában, közösségtételében és alakító áthagyományozásában. [...] Az irodalmi művekkel folytatott aktív párbeszéd révén jön létre a kapcsolat a múlt, a jelen és a jövő között. A jelentős művek szembesítik a befogadót az élet alapvető kérdéseivel, biztosítva a kultúra folytonosságát, folyamatos megújulását. Segítenek az emberi és társadalmi problémák megértésében, átélésében, a saját és más kultúrák megismerésében, az én és a másik közötti különbség megfogalmazásában, tiszteletében. Az irodalmi alkotások fejlesztik az emlékezetet, az élmények feldolgozásának és megőrzésének képességét, hozzájárulnak ahhoz, hogy a diákokban megteremtődjen a hagyomány elfogadásának és alakításának párhuzamos igénye. [...] Az irodalmi nevelés kitüntetett feladata az olvasási kedv felkeltése és megerősítése, az irodalomnak, mint művészetnek, mint az emberi kommunikáció sajátos formájának megszerettetése, közlésformáinak, kifejezési módjainak élményteremtő megismertetése. Az így megszerzett tudás lehetőséget teremt az ön- és emberismeret, a képzelet, a kreativitás és a kritikai gondolkodás fejlesztésére, miközben a tanulók megismerik a sokoldalú és többjelentésű hagyomány fogalmát, a nyelvi és művészi konvenciókat.”⁷

Az 1-4. évfolyamon az Irodalmi kultúra, és művek értelmezése fejezetben megtalálhatók a népköltészeti alkotások, népi játékok, dramatizált formák (pl. meserészletek) olvasása, előadása, a népköltészet és a műköltészet különbségeinek megtapasztalása példák alapján. Az ún. Közműveltségi tartalmak⁸ a Szépirodalmi művek, részletek szöveghű felidézésére mondókákat és népdalszövegeket javasol. Az Anyanyelvi kultúra, ismeretek az anyanyelvről címszó alatt a szavak jelentése, a szókincs, a rokon értelmű, többjelentésű és azonos alakú szavak, az állandósult szókapcsolatok, a közmondások, szólások megismertetését jelöli ki. Az Irodalmi

⁷ Magyar Közlöny, 2012. 66. sz. 10 660. o.

⁸ A NAT újdonsága a kritikai gondolkodásra, a szabadságra, a felelősségtudatra, a fenntarthatóságra, a megújulásra törekvés. A közműveltség alapjai: közösségi értékű releváns tudás, az együttműködés készségei, képességei kompetenciái, közösségi és személyes értéktudat, nemzeti és európai azonosságtudat; közös erkölcsi normák, kritikai gondolkodás, szabadság, felelősségtudat. (Magyar Közlöny, 2012. 66. sz. 10 845. o.)

kultúra és művek értelmezése a népköltészetre is kiterjed: mondókák, népdalok, kiszámolók, népi játékok, talalós kérdések, magyar népmesék, hazai nemzetiségek és más népek meséi, mesefajták, mondák és legendák megtanulásával. Végül a Báb- és drámajátékok jellemzőit, a helyzet, szerep, párbeszéd megismerését sorolja fel.

Az 5-8. évfolyamon: Az ítézőképesség, az erkölcsi, az esztétikai és a történeti érzék fejlesztése, a különböző kultúrák eltérő létmódjának, szemléletének meg tapasztalása a cél. A közösségépítő erejű kulturális sokszínűség megfigyelésével is felfedezhetünk néprajzi irányultságot.

A közműveltségi tartalom az Irodalmi kultúra, és művek értelmezése/Szerzők és művek cím alatt az epikai művek között a magyar népmesék, népballadák, a hazai nemzetiségek és más népek meséinek és mondáinak megtanulását jelöli.

Az *Ember és társadalom* műveltségi terület alapelvei és céljai között szerepel a betekintés a kultúra életébe. Fő területei a történelem; erkölcsstan, etika; hon- és népismeret; társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek és a filozófia, amelyeknek egyaránt hangsúlyos szerepet szán a NAT a köznevelési feladatok sikeres megvalósításához; „[...] jelentős mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a tanulók a haza felelős, hasznos polgáraivá váljanak; reális önismeretre és szilárd erkölcsi ítézőképességre tegyenek szert; képessé váljanak az önálló tájékozódásra, véleményformálásra és cselekvésre; megismerjék és megértsék a természeti, társadalmi, valamint kulturális jelenségeket, folyamatokat”.

A műveltségi terület legfontosabb általános fejlesztési feladatai között szerepel a nemzettudat kialakítását, tudatosítását, fejlesztését; a más kultúrák megismerését és elfogadását, különös tekintettel a Kárpát-medencében együtt élő népekre, vallásokra. E területen belül kiemelten foglalkozom a Hon- és népismeret fejezettel, amit a korábbi NAT tartalommal, ill. a Nemzeti öntudat, hazafias nevelésfejlesztési területtel összehasonlítva elemzem.

2007. Hon- és népismeret, mint általános és kiemelt fejlesztési feladat	2012. Nemzeti öntudat, hazafias nevelés/fejlesztési terület, nevelési cél	2012. Hon- és népismeret, mint az Ember és társadalom műv. terület fő része
<i>Ismerjék a kiemelkedő ma-gyar államférfiak, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók tevékenységét, munkásságát.</i>	Tanulmányozzák a jeles magyar történelmi szemé-lyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, köl-tők, sportolók munkássá-gát.	
<i>Legyenek jól tájékozottak a haza földrajzában, irodalmá-ban, történelmében, minden-napi életében.</i>		

2007. Hon- és népismeret, mint általános és kiemelt fejlesztési feladat	2012. Nemzeti öntudat, hazafias nevelés/fejlesztési terület, nevelési cél	2012. Hon- és népismeret, mint az Ember és társadalom műv. terület fő része
<i>Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismeréséhez, megbecsüléséhez, az ezekkel való azonosuláshoz vezetnek.</i>	Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek megalapozzák az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismerését, megbecsülését.	Teret biztosít az élményszerű egyéni és közösségi tevékenységeknek, amelyek a család, az otthon, a lakóhely, a szülőföld tisztületét alapozzák meg. Segíti az egyéni, családi, közösségi, nemzeti, nemzetiségi identitás- és történeti tudat kialakítását.
<i>Ismerjék a városi és a falusi élet hagyományait, jellegzetességeit.</i>		
<i>Legyenek nyitottak a hazai és szomszéd népek, népcsoportok értékeinek és eredményeinek megismerésére, megbecsülésére.</i>		
<i>A hon- és népismeret segítse elő harmonikus kapcsolat kialakítását a természeti és társadalmi környezettel.</i>		
<i>Alapozza meg a nemzettudatot, mélyítse el a nemzeti önismeretet, a hazaszeretetet, ösztönözzön a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárására, ápolására. Késztessen az ezekért végzett egyéni és közösségi tevékenységre.</i>	Európa a magyarság tágabb hazája, ezért magyarságtudatukat megőrizve ismerjék meg történelmét, sokszínű kultúráját.	Tudatosítja a tanulóknak, hogy saját hagyományait, nemzeti értékeit megismerése, elsajátítása révén nyitottá válhatnak a velünk élő nemzetiségek, vallási közösségek, a szomszéd és a rokon népek, valamint a világ többi népének kultúrája, az egyetemes értékek iránt is.
	Alakuljon ki bennük a közösséghez tartozás, a hazaszeretet érzése, és az a felismerés, hogy szükség esetén Magyarország védelme minden állampolgár kötelessége.	
	Tájékozódjanak az egyetemes emberi civilizáció kiemelkedő eredményeiről, nehézségeiről és az ezeket kezelő nemzetközi együttműködési formákról.	

2007. Hon- és népismeret, mint általános és kiemelt fejlesztési feladat	2012. Nemzeti öntudat, hazafias nevelés/fejlesztési terület, nevelési cél	2012. Hon- és népismeret, mint az Ember és társadalom műv. terület fő része
	Tájékozódjanak az egye-temes emberi civilizáció ki-emelkedő eredményei-ről, nehézségeiről és az e-zeket kezelő nemzetközi együtt-működési formákról.	

2. ábra. A hon- és népismeret és a nemzeti öntudat, hazafias nevelés tartalmak összehasonlítása

A Hon- és népismeret és a Nemzeti öntudat, hazafias nevelés és a Hon- és népismeret, mint az Ember és társadalom műveltségi terület egyik fő része egység összevetéséből jól látszik, hogy a korábban jelzett hiányosságok kiegészítése és részletezése itt is elmarad.

Az Ember és társadalom műveltségi terület fejlesztési feladatai között kifejezetten a néphagyomány ismereteinek közvetítésére nem találtam konkrét utalásokat.

Az áttekintett NAT néphagyomány-ismeret vonatkozásai az az 5-8. évfolyamra előírt Közművelődési tartalmakban végre szemléletesen részletezettek. A Hon- és népismeret elsajátítandó három részterületének témái;

1. Az én világom: Családunk története. Szomszédság, rokonság. Az én városom, falum. A hazai táj. Helytörténet, helyi hagyományok, nevezetességek. Gyermek, diákélet a múltban. Hagyományos magyar történelmi sportok.
2. Találkozás a múlttal: Nagyszüleink, dédszüleink világa falun és városban. A paraszti ház és háztartás, a ház népe. Népi mesterségek. A hétköznapiok rendje (táplálkozás, ruházat, életvitel). Hagyományos és népi (vallási) ünnepeink eredete és szokásrendje. Hitélet és közösségi élet.
3. Örökségünk, hagyományaink: Az ősi magyar kultúra hagyatéka. Magyarok a történelmi és a mai Magyarország területén. Néprajzi tájak, tájegységek etnikai csoportok a Kárpát-medencében. A szomszédos országok. A hazánkban élő nemzetiségek kultúrája és hagyományai (pl.: a roma/cigány népismeret elemei). Természeti és épített örökségünk, a szellemi-kulturális örökség és a világörökség elemei. A magyar tudomány és kultúra eredményei a világban.

A *Földünk–környezetünk* műveltségi terület a természet- és társadalom-földrajzi adottságaival, a világtájakkal és az ott élő emberek életével, foglalkozik, különös tekintettel Magyarországra és az egész Kárpát-medence viszonyaira. Célja, a diákok földrajzi szemléletének, környezeti tudatosságának, helyi, regionális és globális szemléletének fejlesztése.

A *Művészetek* műveltségi területről – amely az irodalmat, ének-zenét, dráma és táncot valamint a vizuális kultúrát fogja össze –, a NAT ezt írja: „[...] a művészi tevékenységek semmi mással nem pótolható szerepet játszanak a képzelőerő, az empátia, az ízlés és az árnyalt kifejezés képességének fejlesztésében. Kora gyermek-

kortól kezdve ezek szolgálják a leghathatósabbban a forma-, a tér-, a ritmus- és a színérzék kibontakozását, a mozgáskoordináció fejlesztését, és elengedhetetlenek a figyelem, az emlékezet, valamint a kooperációs és kommunikációs készségek fejlesztésében is. A művészi tevékenység mind a mai napig megőrizte beavatás jellegét: a műalkotások által közvetített sors- és magatartásminták megismerése az egyén szocializációjának döntő mozzanata, a kulturális közösség fennmaradásának biztosítója. A művészetpedagógia valamennyi ágazatának közös vonása a gyakorlat- és tevékenységközpontúság. Az egyes művészetek formakincsének, kifejezőmódjának játékos elsajátítása a készségfejlesztés leginkább örömteli módja. Ugyanakkor a művészeti nevelés széles teret biztosít a művészettel nevelésnek is, így az alkotókészség és az együttműködési képesség és készség fejlesztésének, az erkölcsi értékek tudatosításának. Egyensúlyt keres a kiemelkedő kulturális minták és a hétköznapok esztétikuma között: egyaránt kapcsolódhat művészi alkotásokhoz, a népszerű kultúrához és a mindennapi élet megnyilvánulásaihoz. A művészetek tanítása hozzájárul a nemzeti és európai azonosságtudat kialakításához, a kultúra hagyományos és mai értékeinek megismertetéséhez. A közös ismeret- és élményanyag az összetartozás érzésének erősítését szolgálja. A művészeti örökség és a kortárs alkotások megismertetésével a művészeti nevelés segítséget nyújt a fiataloknak, hogy eligazodjanak saját koruk kultúrájában. A művészeti nevelés eredményességéhez nélkülözhetetlen a művészeti intézmények látogatása (mozi, színház, bábszínház, hangverseny, múzeum, kiállítás), és a tapasztalatok közös feldolgozása”.

Az Ének-zene alapcéljai közül kiemelném, hogy „Az iskolai ének-zenei nevelés fő célja az igényes zene megszerettetése egész életre, kulcsot adva megismeréséhez és élményt adó megértéséhez. A zenei élmény személyiség- és közösségformáló erejének pedagógiai jelentősége messze túlmutat a zenélés tevékenységén. A zenei nevelés kiemelten fontos része az iskolai tantervnek; a zene az érzelmi intelligencia, az önismeret, az empátia, a figyelemirányítás fejlesztésének eszköze (az érzelmek, a nyitottság és a figyelem iskolája). Ének-zenei nevelésünk alapja a Kodály-koncepcióra épülő zenepedagógiai gyakorlat, azaz a teljes embert fejlesztő pedagógia, melynek középpontjában az európai műveltségű, a magyar nemzeti hagyományt őrző és interpretáló, nyitott, kreatív és közösségi ember nevelése áll. A zenei tananyag alapját az európai klasszikus remekművek és a népzene világa alkotja, s ez kismértékben egészülhet ki az Európán kívüli, a jazz, a populáris és az alkalmazott zeneművészet alkotásaival [...] a zeneoktatás szoros kapcsolatban áll az iskolai néptánc-oktatással, valamint a komplex művészeti neveléssel”.

Az Ének-zene keretében az 1-4. évfolyamban az emocionális érzékenység játékos fejlesztése áll a középpontban. A népzenei anyag és a népi gyermekjátékok feldolgozása énekléssel, ritmikus mozgással, valamint néptáncsal kapcsolódik össze. Zenei anyagát a népdalok, népi gyermekjátékok, népdalfeldolgozások (Kodály Zoltán és Járdányi Pál) és a népzenei témára épülő teljes értékű műzenei szemelvé-

nyek (Bartók, Kodály), ill. az autentikus népzenei szemelvények (főbb tánc típusok és táncdialektusok kísérő zenéje) alkotják.

A felső tagozaton a fejlesztés célja a már megszerzett tapasztalatok tudatosítása, elmélyítése és továbbfejlesztése történhet meg sokféle aktív zenei tevékenységgel, de elsősorban énekléssel. A magyar népzene régi réteg és új stílusú népdalai, a népi tánczene szerepel témaként.

A középiskolában ismét hangsúlyosabb a néphagyomány megjelenése, ahol a közösség tagjaival való megosztás, az ízlésformálás és a zene önálló értelmezésének elősegítése a cél, pl. a népzene és a néptánc által, ill. téma a népzene szerepe és funkciója a paraszti hagyományban, és a népzene hagyományos művelésén belül szerepének erősítése is.

A *dráma- és tánc tanítás* célja az élményen keresztül történő megértés, a kommunikáció, a kooperáció és a kreativitás fejlesztése. A dráma és tánc során a közös, aktív tevékenységek és élmény nyújtása, az alkotó- és kapcsolatteremtő készség kibontakozása, az összpontosított, megtervezett munkára szoktatás, a testi-térbeli biztonság és a harmonikus mozgás javulása, az idő- és ritmusérzékének fejlesztése történik. Az alsóbb évfolyamokon a tánc és zenei hagyomány élő, kreatív, improvizatív újratereztésének (revival) sajátos magyar modellje, az tánc ház-módszer, amely eszköze a néptánc, amely tanulása során megismerhető a helyi vagy a nemzetiségi (nép)hagyomány.

A Közműveltségi tartalmak között az alábbiak szerepelnek a néphagyomány-ismeret szolgáltatásban: a mozgásanyanyelv élményszerű megalapozása a helyi/nemzetiségi tánc hagyományokból kiindulva a megismert stílusok körének bővítése, közös gyakorlás, együttmozgás, tánc; párban, ill. közösségben, a mozgásos/táncos/néptáncos közösségi alkalmakon és a népi, gyermek- és szabályjátékok tanulása. Felsőbb évfolyamokon a tanult néptáncstílusok improvizatív vagy koreografált nyilvános táncos produkciója is javaslat. Cél az alapvető tánc típusok, és kísérőzenéjük azonosítása és a tanult táncok zene-, művészettörténeti és néprajzi összefüggéseinek felismerése is.

A *Vizuális kultúra közműveltségi tartalmaiban, a Tárgy- és környezetkultúra* témája (1-4. évf.) a népi tárgy kultúra és népi építészet legjellemzőbb példáinak ismerete és elemzése, ill. felső tagozaton a lakóhelyhez közeli néprajzi tájegység építészeti jellegzetességeinek, viseletének és kézműves tevékenységének elemzése.

Az *Életvitel és gyakorlat* terület kiemelt célja a gyakorlati tevékenységekhez szükséges készségek és képességek fejlesztése, a szakszerű eszközhasználat elsajátítása, az alapvető technológiai folyamatok megismerése, a munka megbecsülése, és a pozitív alkotó magatartás kialakítása. Javasolja a mindennapok tárgyi környezetének megismerését, amely segíti a felelős, környezettudatos beállítottság és a kritikus fogyasztói magatartás kialakítását, de a konkrét népi kézművességre csak csekély az utalás.

A *Földünk-környezetünk* műveltségi terület tartalmainak elsajátítása során a fej-

lesztési cél a diákok földrajzi szemlélete, környezeti tudatossága, helyi, regionális és globális szemlélete.

Az *Informatika* műveltségi terület a helyi könyvtári dokumentumok megismerését jelöli.

A *Testnevelés és sportban* az ismeretek és személyiségfejlesztés részeként a táncok, népi játékok, hagyományörző mozgásos tevékenységek, egyéni, páros és csoportos foglalkozásokban és a népi gyermekjátékok tanítása és gyakorlása lelhető fel célként.

Néphagyományismereti tartalmak	
Magyar nyelv és irodalom	- népköltészeti alkotások olvasása, népi játékok, dramatizált formák (pl. meserészletek) olvasása, előadása, - a népköltészet és a műköltészet összehasonlítása, - mondókák és népdalszövegek szöveghű felidézése, - szavak jelentése, szókincs, rokon értelmű- többjelentésű- és azonos alakú szavak, állandósult szókapcsolatok, közmondások, szólások megismertetése, - az irodalmi kultúra; népköltészet, mondókák, népdalok, kiszámolók, találós kérdések, - magyar népmesék, hazai nemzetiségek és más népek meséi, mesefajták, mondák és legendák,
Ember és társadalom	- a nemzettudat kialakítása, tudatosítása, fejlesztése, - más kultúrák megismerése és elfogadása (a Kárpát-medence népei és vallásai). <i>A Hon- és népismeret részterület témái:</i> - család, szomszédság, rokonság, - város, falu, hazai táj, - helytörténet, helyi hagyományok, nevezetességek, - gyermekek, diákélet a múltban, - hagyományos magyar történelmi sportok, - nagyszüleink, dédszüleink világa falun és városban, - paraszti ház és háztartás, a ház népe, - népi mesterségek, - a hétköznapiak rendje (táplálkozás, ruházat, életvitel), - hagyományos és népi (vallási) ünnepeink eredete és szokásrendje, - hitélet és közösségi élet, - az ősi magyar kultúra, - magyarok a történelmi és a mai Magyarország területén, - néprajzi tájak, tájegységek és etnikai csoportok a Kárpát-medencében, - szomszédos országok, - nemzetiségek kultúrája és hagyományai, - természeti és épített örökségünk, a szellemi-kulturális örökség, világörökség, - a magyar tudomány és kultúra eredményei a világban.

	Néphagyományismereti tartalmak		
	Ének-zene	Dráma és tánc	Vizuális kultúra
Művészetek	- népi gyermekjátékok énekléssel, ritmikus mozgással, néptáncsal - népdalok, -feldolgozások, autentikus népzenei szemelvények (tánc típusok és -dialektusok kísérő zenéje), - aktív éneklés, - régi és új stílusú népdalok, népi tánczene, - a népzeneélés, néptáncolás.	- a tánc és zenei hagyomány élő, kreatív, improvizatív újraterejtése (revival), - nép-tánc ház módszer, - a helyi/nemzetiségi tánc hagyományok, stílusok, - népi, gyermek- és szabályjátékok, - tanult néptáncstílusok improvizatív vagy koreografált nyilvános táncos produkció, - zene-, művészettörténeti és néprajzi összefüggések felismerése.	- a népi tárgykultúra példái, - népi építészet példái, - a lakóhelyhez közeli néprajzi tájegység építészeti jellegzetességei, viselete és kézműves tevékenysége.
Földünk és környezetünk	- földrajzi szemlélet, környezeti tudatosság, - helyi, regionális és globális szemlélet.		
Testnevelés és sport	- népi játékok, - hagyományörző mozgásos tevékenységek, - népi gyermekjátékok.		
Informatika	- helyi könyvtári dokumentumok.		
Életvitel és gyak. ism.	- a mindennapok tárgyi környezetének megismerése.		

3. ábra. Néphagyományismereti tartalmak a NAT műveltségi területein

A néphagyomány tanításának gondolata – több évtizednyi tantervi előírásokat követően –, markánsan az 1995-ös Nemzeti alaptanterv – amely többször átdolgozott koncepcióiban jutott kifejezésre –, annak kulcskompetenciái és a művészetek műveltségi területei is megfogalmazták, hogy az oktatás különféle szintjein meg kell valósítani a hon- és népismeret tanítását. A következő, és egyben hatályos 2012-es Nemzeti alaptanterv a korábnál jóval árnyaltabban és szórtabban fogalmaz.

A NAT műveltségi területein előforduló hagyományismereti tartalmak áttekintéséből jól látszik, hogy a legtöbb néprajzi tartalommal és párhuzammal rendelkezik az Anyanyelv és irodalom, az Ember és társadalom, a Művészetek (Ének-zene és Dráma- és tánc) műveltségi terület. A néphagyomány kismértékben megjelenik a Földünk és környezetünk és a Testnevelés és sport, ill. Informatika tananyagában. Míg a megelőző törvényekben (2003-2007.), a néphagyományismereti tantárgyi specifikumnak egyértelműbb helye volt, jelenleg kevésbé hangsúlyos és bizonytalan a tantárgyi célrendszerbe történő beilleszkedése. Míg a korábbi alaptantervek vertikális és horizontális metszetben is előirányozták a néprajzi tudáselemeket, addig a hatályos előirányzat a műveltségtartalmakat részletezi, terjedősebb előírásai miatt pedig jóval nehezebb az egybevetés. Az pedig, hogy a műveltségtartalmak nem az élménypedagógia módszerével közvetítettek, egy másik tanulmány témája lehetne...

Felhasznált irodalom

- Bollókné Panyik Ilona (1966): *Az iskola kezdő szakaszának állami tantervei a magyar nevelés történetében*. In: Hunyady Györgyné; M. Nádasi Mária (szerk.): *A helyi tanterv készítésétől a tanítási óráig*. BTF Továbbképző füzetek, Budapest.
- Gécziné Laskai Judit (2011): *A néprajzi ismerettartalmak a tantervekben*. Neveléstörténet, 1-2. sz. 67-90. o.
- Gécziné L. Judit (2011): *A néprajzi ismerettartalmak a tantervekben*. Neveléstörténet, 3-4. sz. 50-73. o.
- Gécziné L. Judit (2011): *A (nép)hagyományismeret körébe utalható néprajzi, kulturális antropológiai, pedagógiai és nevelésméleti definíciók*. In.: Kútbanézók, XVIII. Academia Ludi et Artis, 19. *Nemzeti alaptanterv* [Melléklet a 130/1995. (X. 26.) Korm. rendelethez.] Kiadja a Művelődési és Köznevelési Minisztérium megbízásából a Korona Kiadó, Budapest
- 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról*. OKKER Oktatási Iroda, Budapest, 1996.
- Az alapfokú nevelés-oktatás terve, 2000*. Budapest.
- Hon- és népismeret modul A és B változat*. In: Kerettantervi segédlet az alapfokú nevelés-oktatás tantárgyaihoz és tantervi moduljaihoz, OM., Budapest.
- Nemzeti alaptanterv*. A Kormány 243/2003. (XII. 17.). In: Magyar Közlöny. 2003. 43. II. sz.
- A NAT kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003 (XII. 17.) Korm. rendelet (a 202/2007 (VII. 31.) Korm. rendelettel módosított egységes szerkezetbe foglalt szöveg*. In: URL http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf (2011.07.12.)
- Nemzeti alaptanterv*. A Kormány 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. In: Magyar Közlöny. 2012. 66. sz.